

ANDLIGA FÄDER

”Abba, ge mig ett ord.” I Sketes öken var det på 300-talet vanligt att gå till en ”äldste” för att be honom om ett andligt råd. Det tillhör det specifika i ortodoxin att denna levande tradition har bevarats. Den andlige faderns plats är inte bara legitim utan betraktas som absolut oundgänglig. En person är så unik och mångfasetterad att hon inte alltid eller helt och hållet kan finna precis det som passar hennes djupaste väsen. Hon kan rent andligen behöva någonting annat för att tillfredsställas och det är genom en andlig fader – en som tar emot henne i hennes särskildhet och försätter henne i levande relation med Gud – som hon kan finna sin jämvikt och fullhet.

Det är en stor välsignelse för den ortodoxa kyrkan att ha kunnat behålla denna jämvikt mellan det nödvändiga och närande kyrkolivet – med liturgiska böner, sakrament, personlig bön, predikan och så vidare – och de andliga fädernas rörelse som inifrån når bortom institutionen och gör så att Kyrkan kan bli en enhet av personer som tillhör Gud, lever av Gud och var och en utgör ett särskilt återsken av Gud. Om Kyrkan kan liknas vid ett vackert smycke, sammansatt av många ädelstenar i olika färger och storlekar, kan den andlige faderns roll beskrivas som en hjälp så att varje sten finner den bästa platsen för att helheten skall bli en bild av den gudomliga skönheten.

Vem är andlig fader?

Ingen kan sätta en skylt på dörren till sitt rum eller hus: ”andlig fader tillgänglig.” Man kan däremot mycket väl ange: ”bikt fader.” Det är alltså viktigt att skilja mellan dem. Prästens roll är att ta emot bikt och välsigna å Guds vägnar, så att den som – i ödmjukhet – kommer för att tala om sina fel och svagheter på nytt kan stå inför Gud. Det är en bestämd kyrkotjänst som kräver vigning, en särskild välsignelse. Den andlige faderns roll – *starjetsens* på ryska – är av profetiskt, karismatiskt slag och är direkt avhängig den Helige Andes verk. Någon blir erkänd som den Helige Andes ”mun” och ”verktyg” – man blir inte andlig fader eller moder av sig själv, det är människorna som kommer och gör en till det. Medan biktfaderns roll är begränsad till prästerskapet, kan vilken man eller kvinna som helst spela denna roll, oavsett vilken ställning eller tillstånd han eller hon innehar eller befinner sig i inom Kyrkan.

Om man ser till antalet är det sant att munkarna har varit och fortsätter att vara viktiga inom denna rörelse. Det andliga fäderna försätter sig ofta i ett led som kan föra långt tillbaka bland de heliga. Arkimandriten Sofrony (1896-1993) var till exempel lärjunge till den helige Siloan av Athos (1866-1938). Det spelar ingen roll om dessa andliga fäder är välbekanta eller ej. Det viktiga är inte hurdan den andlige faderns personlighet är utan att den Helige Ande kan utföra sitt arbete genom den.

Själarnas vägvisare

Det är helt och hållet möjligt för en ortodox andlig fader att ha icke-ortodoxa lärjungar. För det första därför att Anden blåser dit han vill, som han vill och när han vill. För det andra därför att om någon som uppriktigt söker Gud kommer till en andlig fader så kan denne inte stänga dörren för honom, oavsett hans religiösa identitet.

Abba Poimen, en ökenfader från 300-talet, sade: ”Var ett föredöme för dina bröder, inte en lagstiftare.” Vad människorna i första hand väntar sig av en andlig fader är alldeles bestämt att han ger råd och ledsagar, ungefär som en vägvisare bland bergen. Detta förutsätter att han äger erfarenhet av livet i Gud och att han känner till vägen som leder till toppen, hindren, stigarna som leder ingenstans och fällorna som måste undvikas.

I detta perspektiv finns det flera olika slags andligt faderskap som sträcker sig alltifrån en befallning utan förklaring (”du skall göra detta”) till en uppmaning som lockar fram det andliga barnets frihet och ansvar. Dessa olika tillvägagångssätt bör inte sättas mot varandra. Det kan faktiskt vara så att vissa människor ibland har behov av mera styrande råd än andra, eller de själva, har vid andra tillfällen i livet. Det rör sig dock aldrig om ”själavård”, ett uttryck som får stråna i mitt skägg att resa sig.

För den andlige fadern rör det sig om att vara en kanal för den Helige Ande. Hans råd bör inte komma från en intellektuell ansträngning, från hans eget logiska eller etiska resonemang – som till exempel genom att väga för och emot – utan från den ingivelse som Gud genom bönen ger honom i hjärtat. En av Rysslands stora helgon från förra århundradet, Serafim av Sarov, kände tydligt av detta i sina samtal. Han kunde avbryta en dialog och välsigna efter att ha sagt: ”Om jag fortsätter nu är det jag som talar och inte den Helige Ande i mig.”

I allt detta får man inte glömma att det andliga faderskapet är en relation, ett samspel mellan två personer. När det andliga barnet kommer till sin andlige fader bör han ha förberett sig på detta möte i bön. Om han inte av allt sitt hjärta söker Gud, om högmodet har tagit uppgivandets eller ödmjukhetens plats, om han bara kommer för att få ett svar av mänskligt slag eller en bekräftelse på sina planer, vad kan då den andlige fadern göra? Hur kan han hjälpa den människan att utröna Guds vilja? Nej, för att det skall ske krävs en villkorslös längtan efter Gud.

Om man säger att andligt faderskap är samspel betyder det också att det är möte på djupet. Den andlige fadern har inte att göra med ett nummer eller en individ, utan med en person som är absolut unik till sitt väsen, sin andliga erfarenhet, sin relation till Gud och sin existentiella situation. Det är genom detta som han är kallad att göra eller säga vad som bäst lämpar sig för henne. Han kan alltså säga "svart" till en person och "vitt" till en annan, fast de båda ställt samma fråga.

Ett slags alstrande

Vad som besvärar somliga när det gäller det andliga faderskapet är att man använder termen "fader" fastän Kristus uttryckligen avrådde från det (Matt 23:9). Man kan egentligen tolka detta ord på olika sätt. Som jag ser det varnar oss Kristus främst för att göra oss själva eller andra till "fäder", det vill säga ta Gud Faderns plats eller sätta någon annan i hans ställe. Men när man talar om en andlig fader med litet "f" betyder det att en person av nåd och gudomligt urval har utsetts till att hjälpa andra att födas till liv i Gud, att trösta dem eller sätta inför dem en spegel i vilken de kan se sig själva som de är, nakna inför Gud.

Den andlige fadern har förvisso ett stort ansvar, men man får inte sätta honom på piedestal och definitivt inte dyrka honom, ty det är inte han utan den Helige Ande som verkar. Han förblir alltså en människa inför Gud, med sitt eget andliga sökande, sitt eget lidande, sina egna synder och så vidare. Det är därför som ingen kan yvas över titeln starjets eller andlig fader. Man kan bara frukta och bäva.

Jag tycker personligen inte om att bli kallad "andlig fader." Jag vill gärna, liksom min förste andlige fader som var gift präst, vara en "andlig broder", men ingenting mer.

En barmhärtighetsmänniska

Bland det andliga faderskapets olika aspekter finns det en som är ännu viktigare än den att ge råd, nämligen barmhärtigheten. Den andlige fadern bär ju sitt andliga barn i hjärtat ända till slutet, också i hans synd. Det kan då ske att den andlige fadern finner att det andliga barnet av olika skäl – personlig instängdhet, otillräcklig förberedelse, andlig oförmåga och så vidare – inte lyckas att helt öppna sitt hjärta och i stillhet lägga fram sina synder för Gud. Det är en situation som kan vara mycket svår, mycket smärtsam, men den andlige fadern måste kunna säga till Gud: ”Må hans synder vila på mina axlar – det är mig som du skall ta emot, med alla mina fel.”

Det som gör en människa till andlig fader är först och främst hennes bön, hennes förbön för och barmhärtighet gentemot den andre och hennes förmåga att ta på sig den andres lidande och synder inför Gud. Den andres synder blir med andra ord min egen synd, hans lidande blir mitt lidande. Det är detta som jag skall föra fram inför Gud i förkrosselse och omvändelse, i tårar och bön.

Detta är centrum för det andliga faderskapet, som är den djupa, ontologiska betydelsen av det andra budet: ”Du skall älska din nästa som dig själv.” Det är definitivt någonting fruktansvärt att uppleva, kanske det mest fruktansvärda, ty om man gör det måste man vänta på och ta emot nåden utan vilken ingenting är möjligt, och om man inte gör det blir man ansvarig inför Gud för att inte ha gjort det. Det är verkligen den andlige faderns kors, kalken som han måste dricka till botten och som kan vara bitter, mycket bitter.

I själva verket har den andlige fadern inget val. Om han vill leva i Kristus och vill att Kristus lever i honom måste han träda in i samma utblottelse som han, Ordet som blev människa. Men är inte detta den mest kristna av alla uppgifter?

Higoumen (abbot) Simeon